

УДК 378.14. 811.111

Тетяна Рідель

Сумський національний аграрний університет
ORCID ID 0000-0002-6980-7975

Ольга Тамаркіна

Сумський національний аграрний університет
ORCID ID 0000-0002-8508-1449
DOI 10.24139/2312-5993/2017.01/138-152

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ОДНА З ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті наголошено, що процес формування оптимальної мотивації учіння студентів-аграріїв є досить складним, динамічним і суперечливим. Він не є стихійним і передбачає наявність певних педагогічних умов та грамотного, творчого педагогічного керівництва.

Проаналізовано сукупність педагогічних умов, що впливають на результативність процесу формування мотивації. Проаналізовано підходи до тлумачення понять «компетенція» та «компетентність». Теоретично обґрунтовано деякі педагогічні умови, що забезпечують успішність формування в майбутніх фахівців оптимальної мотивації учіння у процесі вивчення іноземних мов, а саме реалізацію комунікативного й компетентнісного підходів до навчання.

Ключові слова: педагогічні умови, організація навчальної діяльності студентів, оптимальна мотивація учіння студентів-аграріїв, компетенція, компетентність, структура комунікативної компетенції, комунікативні вміння й навички, професійна компетенція.

Постановка проблеми. В Україні мовна підготовка визнана однією з головних складових вищої освіти. У цьому контексті відкриваються значні можливості у вивченні структурних компонентів мотивації й використанні її резервів для успішного вирішення проблеми розвитку мовної компетенції студентів. Теоретичні та експериментальні дослідження проблеми мотивації засвідчують, що у процесі навчання іноземній мові мотивації належить визначальна роль. Доведено, що ефективність володіння мовою залежить від рівня розвитку мотивації до опанування предмету. Серед усіх видів мотивації, що спонукають студентів до оволодіння іноземною мовою, найважливішими є мотиви, які безпосередньо пов'язані з власне навчальною діяльністю і процесом її перебігу.

Ефективне використання мотивації дає змогу розкрити внутрішні резерви особистості, сприяє її розвитку, навчанню й вихованню. Завдяки мотивації можна впливати як на результативність діяльності, так і на розвиток самої особистості. Залежно від соціальної та економічної ситуації

мотивація як найгнучкіше утворення може змінюватися. У цьому полягає актуальність проблеми мотивації та безперервне її вивчення.

Процес формування оптимальної мотивації учіння студентів-аграріїв є досить складним, динамічним і суперечливим. Він не є стихійним і передбачає інтеграцію певних педагогічних умов та грамотного, творчого педагогічного керівництва.

З огляду на це подане дослідження присвячено виявленню й теоретичному обґрунтуванню деяких педагогічних умов, що впливають на успішність формування в майбутніх фахівців оптимальної мотивації учіння у процесі вивчення іноземних мов, а саме реалізації комунікативного та компетентнісного підходів до навчання.

Аналіз актуальних досліджень. Питання мотивації навчальної діяльності достатньо широко висвітлювались у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. Визначальною позицією є розуміння мотивації як системи спонукань (В. Асеєв, Л. Божович, А. Маркова, Е. Шорохова, П. Якобсон), тобто як детермінації поведінки в цілому (С. Рубінштейн).

Крім того, у науковій літературі зазначається, що проблема формування оптимальної мотивації залежить від академічної успішності (Н. Мілітанська, З. Романова); інтересу до іноземних мов (П. Козик, Р. Сирнева); задоволення комунікативної потреби (В. Андрієвська, П. Козик, Т. Левіна, М. Муканов, Л. Паневіна, О. Рощина, В. Сатінова); здібностей до іноземних мов (О. Кричев, Л. Юрцева); змісту інформації, що повідомляється іноземною мовою (П. Козик, Б. Ноткін); особистості викладача (П. Козик, Н. Симонова); стосунків викладача і студентів (В. Грабал, С. Григорян, Г. Іванова, Т. Кольцова, Ш. Чхартишвілі); специфіки особистостей студентів (І. Іменітова, А. Маркіна, Н. Симонова); стосунків у навчальній групі (С. Григорян, Н. Симонова, О. Рощина, В. Шадріков); професійної спрямованості навчальної діяльності (О. Башкирцева, А. Гебос, Б. Ноткін, Л. Образцова, Л. Панова).

Мета статті – обґрунтування й розробка деяких педагогічних умов, спрямованих на активізацію процесу формування оптимальної мотивації учіння студентів-аграріїв у процесі вивчення іноземних мов на підставі аналізу наукової та методичної літератури, вивчення педагогічного досвіду щодо підготовки майбутніх фахівців. Висвітлені педагогічні умови, а саме реалізація комунікативного і компетентнісного підходів до навчання, мають розв'язати суперечності, які існують у системі вищої освіти з урахуванням можливостей фахової підготовки спеціалістів.

Методи дослідження – порівняльний аналіз теоретичних концепцій та експериментальних досліджень з проблем мотивації особистості, мотивації навчання і специфіки мотивів оволодіння іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу. Аналіз вивченої літератури дає можливість визначити умови ефективного формування оптимальної

мотивації учіння студентів-аграріїв у процесі вивчення іноземних мов. Проте, перед тим, як назвати педагогічні умови й розкрити їх зміст, необхідно з'ясувати лексичне значення термінів «умова», «педагогічна умова».

За словником С. Ожегова, «умови: 1) обставини, від яких що-небудь залежить; 2) правила, що встановлені в будь-якій діяльності, галузі життя» [18].

За визначенням С. Шишова, умова – обставина, від наявності чи зміни якої залежить наявність чи зміна чогось іншого, що називається в такому разі обумовленим [26].

Для подальшої роботи нам необхідно з'ясувати лексичне значення терміна «педагогічна умова».

В Українському педагогічному словнику знаходимо таке визначення педагогічної умови: «це необхідна обставина, передумова, яка робить можливим здійснення навчально-педагогічного процесу» [8, 174].

Основною педагогічною умовою є застосування комунікативного підходу до навчання іноземній мові.

Важливим моментом у становленні комунікативної позиції студентів є момент їхнього самовизначення – свідомий перегляд можливостей, що склалися в попередньому життєвому досвіді, свідомий вибір нових способів і прийомів діяльності, що відповідають новим завданням.

Така переорієнтація викладання іноземних мов на практику спілкування мовою важлива не тільки тому, що метою оволодіння іноземною мовою є спілкування, але також і внаслідок того, що сама практика спілкування мовою зумовить розвиток лінгвістичних умінь, тобто акцент робиться на набуття комунікативної й лінгвістичної компетенцій.

Таким чином, ми розглядаємо комунікативне навчання іноземній мові як навчання спілкуванню, бажана мета при цьому – комунікативна компетенція, тобто здатність користуватися лінгвістичною системою ефективно і відповідно до ситуації. Внутрішня мотивація виникає з інтересу до того, що повідомляється мовою. Мотивація буде вищою за умови, якщо діяльність буде менш навчальною. При переспрямуванні завдання навчання в завдання спілкування, що має особистісну значущість для студента, створюються умови, за яких відбувається потужний підйом рівня мотивації до оволодіння мовою, мовленням [22; 23]. Створення умов спілкування буде сприяти переходу зовнішньої мотивації у внутрішню, у подальшому – внутрішня мотивація до оволодіння мовою може трансформуватися в мотивацію спілкування іноземною мовою.

Комунікативний підхід, як бачимо, тісно пов'язаний із компетентнісним підходом.

Компетентність фахівця визначається новою концепцією освіти як складова державних стандартів освіти. Основною метою діяльності вищої школи визнається навчання та виховання людини, яка може стати співучасником творення культури і проявляти ініціативу в мовній діяльності

в суспільстві; фахівця, який володіє необхідними знаннями, уміннями й навичками для вирішення професійних завдань, що дає змогу розумітися на справах певної галузі та вправно вирішувати проблеми у сфері своєї професійної діяльності [3; 4; 9; 7; 11; 12; 20].

З огляду на те, що компетентнісний підхід пов'язують з ідеєю всебічної підготовки й виховання людини не лише як фахівця та професіонала своєї справи, але і як особистості, члена колективу і суспільства, за своєю природою він вважається гуманітарним тому, що мета гуманітарної освіти полягає не лише в передачі майбутньому спеціалісту всієї сукупності знань, умінь і навичок у певній галузі, а й у розвитку світогляду, допомагає навчитися приймати індивідуальні творчі рішення, прагнути до самоосвіти, а також формувати гуманістичні цінності.

Учені, характеризуючи поняття «компетентність», наголошують на неоднозначності її трактування. Одні вважають за необхідне обов'язково мати контекст для демонстрації компетентності. Інші доводять, що компетентність завжди є результатом, вона характеризує дії індивіда, а не описує процес, під час якого індивід набуває цієї компетентності. Решта науковців надає компетентності права на вимірювання здатності індивіда щось робити, необхідність чітко визначати й затверджувати стандарти та уявляють компетентність як міру того, що індивід може робити в конкретно визначений час [20; 21].

Сучасна модель освіти – «навчання протягом життя» [4; 11; 17] – спрямована на підготовку фахівця з широким спектром професійних якостей. Розв'язуючи такі завдання через категорію компетентності, що останнім часом широко досліджується як у зарубіжній, так і у вітчизняній педагогіці, вважаємо, що основна мета підготовки студентів у вищому немовному навчальному закладі полягає у формуванні комплексу компетентностей, які потребують уточнення й розширення через формування поняття комунікативної компетенції.

Здійснений огляд філософської та психолого-педагогічної наукової літератури засвідчив, що питання, пов'язані з гуманізацією та гуманітаризацією, сягають педагогічної проблеми формування комунікативної компетенції студентів-аграріїв.

Для розкриття досліджуваного поняття «комунікативна компетенція» необхідно розглянути взаємозв'язок понять компетенція і компетентність, а також з'ясувати дефініції концептуального поняття комунікативна компетенція в зарубіжних і вітчизняних працях.

Фахова підготовка студентів-аграріїв у процесі вивчення іноземних мов пов'язується із рівнем сформованості комунікативної компетенції, що передбачає використання мови як засобу спілкування. Проблема комунікативної компетенції актуалізувалася у зв'язку з функціональними й комунікативно-доцільними особливостями мовленнєвого спілкування.

У науковій літературі диференціюють два близькі за значенням поняття і пропонують трактувати поняття «компетенція» та «компетентність» як синонімічні лексичні структури, проте не тотожні за змістом [19]. Обидві категорії пов'язуються з професійною підготовкою студентів.

Сучасна педагогічна наука визначається тенденцією до дефініції комунікативної компетенції як такої, що може характеризувати професіоналізм особистості розумінням і відтворенням мови на рівні не тільки знань, що стоються фонологічних, лексико-граматичних і країнознавчих особливостей та мовленнєвих навичок, а й залежно від різноманітності цілей та особливостей ситуації спілкування. Професійна компетентність майбутнього фахівця має розглядатися крізь наявність його компетенцій, тобто тих дій, у яких він орієнтується і навіть має певний досвід.

Короткий психологічний словник [15], на нашу думку, дає більш чітке визначення поняття компетенції (лат. *domagaюся, відповідаю*) у ширшому (повноваження, надані законом, статутом або іншим актом конкретному органу чи посадовій особі) та вузькому (знання і досвід у тій або іншій сфері) розумінні.

Дефініція терміна «компетенція» двозначно визначає це поняття: з одного боку, це полягає в тому, що суб'єкт спирається на закони розвитку природи і суспільства та на право, а з іншого – це його досвідченість у вирішенні конкретних питань, що відображається як кількістю, так і якістю знань і вмінь людини в певній галузі діяльності.

У філософському енциклопедичному словнику дефініція терміна «компетенція» тлумачиться як «достатні знання індивіда про предмет» [24].

Для характеристики рівня професійної підготовки термін «компетентність» почали застосовувати порівняно недавно. Таким чином, некомпетентна людина не зможе повною мірою й у соціально значимих аспектах її реалізувати.

Поняття «компетентність» у психологічній та педагогічній літературі корелюється з прикметником *компетентний*. Словник С. Ожегова слово *компетентний* тлумачить як «обізнаний, авторитетний у певній сфері фахівець», тобто той, хто має якісь компетенції [18]. Таким чином, компетентність – це якість особистості, що сформована професійно; професіоналізм працівника; якість особистості викладача, що допомагає продуктивно розв'язувати поставлені завдання, що, у свою чергу, спрямовані на формування особистості студента [6].

Комунікативна компетенція вважається однією з важливих у професійному й суспільному житті та є складовою професійної компетентності майбутнього фахівця. З одного боку, вона сприяє швидкому прийняттю особистості до соціуму та виступає в ролі особистісної потреби громадянина, а з іншого – готує професійні кадри для суспільства. Комунікативна компетенція містить професійні знання та

вміння. Крім цього, до її складу входять такі якості, як «ініціатива, співробітництво, здатність до роботи у групі, комунікативні здібності, уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити тощо. Компетенція трансформує вміння й знання в новій ситуації» [1; 5; 19].

У соціологічних і психолого-педагогічних дослідженнях на сьогодні не вироблено одностайного погляду на визначення поняття «комунікативна компетенція». Поняття «комунікативний» і «комунікабельний» вважаються тотожними і вживаються для позначення здатної, схильної до комунікації людини, зокрема такої, що легко встановлює контакти і зв'язки [2].

У мовознавчій літературі термін «компетенція» досліджується у працях Н. Хомського [25; 28] з посиланням на В. Гумбольдта [10] і позначає «здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовленнєвої, діяльності рідною мовою».

Компетентний мовець або слухач, на думку Н. Хомського [25, 4], «повинен уміти: а) продукувати необмежену кількість правильних у мовному відношенні речень за допомогою засвоєних мовних знаків і правил їхнього поєднання, б) розуміти смисл висловлювання, тобто бачити формальну подібність або розбіжності у значеннях двох висловлювань». Учений пов'язував теорію мовної компетенції переважно з досконалими слухачами та співбесідниками в однорідному мовному середовищі, з тими, хто знає мову бездоганно і хто не піддається впливу таких психологічних чинників, як обмеженість пам'яті, увага та інтерес, помилки у використанні мовних знань у реальному спілкуванні.

Еволюція поглядів на комунікативну компетенцію як складову професійної компетентності майбутнього фахівця зумовлена з'ясуванням характеру взаємодії між комунікативною компетенцією й обізнаністю з іншомовною культурою.

Спираючись на моделі комунікативної компетенції зарубіжних дослідників, російські та українські автори у своїх розвідках виробили також декілька підходів до визначення характерних ознак складників комунікативної компетенції.

Ми схильні поділяти думки вчених, які вважають поняття «комунікативна компетенція» однією зі складових більш загального поняття – «професійна компетентність» (Ю. Варданян, М. Кабардов, Н. Кузьміна) [6; 14; 16].

Своєрідну структуру професійної компетентності спеціаліста, що дає можливість переконатися у правильності висновків щодо необхідності розмежування понять «компетентність»/«компетенція» та підпорядкування другого першому, пропонує Ю. Варданян, який зазначає: «...структура професійної компетентності містить такі компоненти: суб'єктний, у якому виявляється рівень власної активності майбутнього спеціаліста щодо

актуалізації, реалізації, збереження професійної компетентності; об'єктний, у якому виражений рівень психологічного супроводу процесу побудови та здійснення професійної діяльності; предметний, у якому вміщується характеристика рівня проміжних і кінцевих результатів спеціаліста; пізнавально-перетворювальних дій, які дають змогу студентів використовувати навчально-пізнавальну та професійно-практичну діяльність (наприклад, комунікацію як діяльність) як джерело розвитку готовності та можливості самореалізації у сфері трудової діяльності» [6, 22].

Особливості комунікативної компетенції студента-аграрія виявляються через теоретичну підготовку в певній галузі знань, а також міжособистісне пізнання, міжособистісні стосунки, закони логіки та аргументації. Отже, значення терміна «комунікативна компетенція» студента-аграрія включає комплекс досить добре сформованих професійних знань, організаторських та комунікативних здібностей, імпліцитної культури, здатності до самоконтролю, словесної й несловесної (що потребує мінімального використання вербального матеріалу) взаємодії.

Професійна комунікативна компетенція студентів-аграріїв охоплює такі складові: теоретичні та практичні знання в системі профільних дисциплін (комунікативна компетенція); організаторські здібності студента; комунікативна рефлексія.

Рівень професійної підготовки студентів-аграріїв визначається також через витлумачення комплексного використання носієм мови вербальних і невербальних засобів спілкування в чітко визначених ситуаціях, уміння орієнтуватися в обставинах спілкування, уміння виявляти ініціативу у спілкуванні. Йдеться про більш конкретне розуміння професійної підготовки, тобто про комунікативну компетенцію, що визначається як правомочність людини, певна система знань, практичних вербальних умінь і навичок, мовленнєвих здібностей людини.

Наведені вище положення уможливають виділення основних характеристик компетентного мовця: а) орієнтація в ситуації спілкування; б) застосування мовних засобів, що відповідають лексико-граматичним законам конкретної мови; в) наявність системи знань, що надає можливість здійснювати комунікацію в соціумі.

Структура комунікативної компетенції характеризується достатньою кількістю компонентів, які перебувають у взаємодії та взаємозумовлюються, оскільки мають властивості варіативності, взаємозалежності, інтегративності, кумулятивності, соціальної й особистісної значущості. Саме структура комунікативної компетентності досить системно досліджувалася в роботах учених-лінгвістів та лінгводидактів протягом ХХ-го століття.

Одним із перших, хто запропонував власний погляд на структуру комунікативної компетентності, був Д. Ізарєнков [13]. Учений вказав на те,

що структура комунікативної компетенції формується певною низкою складових, між якими встановлюються визначені зв'язки. Структура комунікативної компетенції представлена мовленнєвою, мовною, прагматичною компетенціями [13, 56–57].

Ґрунтовне опрацювання розвідок, у яких розкривається сутність компетенцій, дозволило зробити такі узагальнення.

1. Мовленнєва компетенція окреслює систему знань усіх рівнів (фонетичного, лексичного, словотворчого, морфологічного й синтаксичного); уміння правильно оперувати мовними одиницями кожного рівня для побудови одиниць більш складних комунікативних синтаксичних одиниць.

2. Мовна компетенція виробляє систему знань понятійного категоріального апарату науки про мову. Він окреслений порівневим описом за допомогою чітко визначеної системи мовних категорій, значень цих категорій та типових засобів відтворення цих значень.

3. Мовна компетенція також характеризується рівнями за ознакою узагальнення розумової діяльності:

1) рівень запам'ятовування одиничних об'єктів. У такому випадку не відбуваються лінгвістичні узагальнення. Наприклад, студенти, не володіючи лінгвістичною термінологією, запам'ятовують певне слово, словосполучення чи речення;

2) рівень узагальнень, усвідомлених не повністю. Студенти вивчають мову, не оволодіваючи теоретичними відомостями;

3) рівень практичних узагальнень. У цьому сенсі мається на увазі, що наукові лінгвістичні поняття не утворюються, а відбувається узагальнення мовних явищ за зовнішніми рисами;

4) рівень теоретичних узагальнень або рівень лінгвістичної абстракції [2; 5].

Комунікативна компетенція особистості окреслює наявність таких здібностей:

а) прогнозувати комунікативну ситуацію, у якій має відбутися спілкування, у соціально-психологічному контексті;

б) передбачати хід спілкування, беручи до уваги специфічність комунікативної ситуації;

в) поринати в обстановку ситуації спілкування на соціально-психологічному рівні;

г) управляти процесами спілкування у процесі комунікації на соціально-психологічному рівні.

Досвід спілкування займає особливе місце у структурі комунікативної компетенції особистості. З одного боку, він є соціальним і включає інтеріоризовані норми й цінності культури, а з іншого, є індивідуальним, адже ґрунтується на індивідуальних комунікативних здібностях і психологічних

подіях, пов'язаних зі спілкуванням у житті особистості. Аналіз термінологічного змісту поняття «комунікативна компетенція» надає можливість синтезувати загальні принципи, на яких базуються сучасні підходи до досліджуваної проблеми: мову необхідно розглядати як знання, якими мовець (або той, хто вивчає мову) повинен оволодіти, і як уміння користуватися нею у відповідній ситуації; будь-яке висловлювання має бути не тільки граматично правильно побудоване, але й адекватно відповідати ситуації.

З позиції організації навчальної діяльності студентів на основі компетентнісного підходу цінним для нас є дослідження А. Говатта, який розрізняє «сильний» і «слабкий» варіанти комунікативного навчання іноземній мові. Слабкий варіант, який є більш-менш звичайною практикою останніх років, підкреслює важливість забезпечення студентів можливостями використовувати іноземну мову для спілкування. Сильний варіант комунікативного навчання, з іншого боку, припускає, що іноземна мова засвоюється через спілкування, і якщо перший можна визначити як засвоєння для використання, то останній – використання іноземних мов для її засвоєння [31]. Виникає питання: ми навчаємо мові (через спілкування) або ми навчаємо спілкуванню (через мову)?

На думку багатьох зарубіжних учених [27; 28; 29; 30], обидва ці питання не є несумісними, навпаки, вони логічно взаємопов'язані. Між ними такий самий взаємозв'язок, як між лінгвістичною і комунікативною компетенціями.

Ці два поняття перетинаються таким чином, що лише невелика частина лінгвістичної компетенції залишається за межами комунікативної компетенції, тоді як комунікативна компетенція охоплює велику частину лінгвістичної компетенції, залишаючи за межами лише невелику частину останньої. Це значить, що, навчаючи лінгвістичній компетенції, ми втрачаємо велику частину комунікативної компетенції, у той час як навчання комунікативній компетенції працюватиме і на лінгвістичну компетенцію, за винятком невеликої її частини. З огляду на це, якщо ми хочемо навчити спілкуванню, то необхідно залучити студентів до вирішення комунікативних завдань.

Системний підхід до структури комунікативної компетенції, яка прогнозує наявність умінь поєднувати мовні засоби із завданнями й умовами спілкування, ураховуючи соціальні норми поведінки й комунікативної релевантності висловлювання, репрезентуючи єдність мови і мовлення, передбачає дослідження комунікативної компетентності як системи, визначення її внутрішніх якостей, зв'язків і відношень. У межах такого підходу комунікативна компетенція, як будь-який системний об'єкт, уможливорює виділення складових залежно від конкретних завдань, поставлених у дослідженні.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Здійснене дослідження дозволяє зробити висновок, що реалізація педагогічної

умови, яка забезпечує наявність стійкої позитивної мотивації й потреби оновлення інформаційного багажу, розв'язує суперечність між достатнім рівнем сформованості мотивації до оволодіння іноземною мовою й недостатнім рівнем сформованості комунікативних знань, умінь і навичок. Різноманітні форми фахової підготовки дозволяють моделювати навчальний процес, урахуваючи психологічні особливості та естетичні смаки, що стимулюють пізнавальні інтереси та підвищують рівень мотивації. Можливості нестандартних форм та методів подачі навчального матеріалу з урахуванням комунікаційних технологій дозволяють підтримувати стійкий інтерес студентів до формування оптимальної мотивації учіння студентів у процесі вивчення іноземних мов.

Навчальний курс також передбачає реалізацію педагогічної умови, яка забезпечує орієнтацію на вироблення компетенцій майбутнього фахівця. Дотримання даної педагогічної умови забезпечує особливу атмосферу спільної роботи й самостійної діяльності студентів та організацію занять із урахуванням розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців, урахуваючи специфіку майбутньої діяльності. Зміст навчального курсу має бути спрямованим на посилення роботи викладача з кожним студентом, урахувати їхні особистісні характеристики, забезпечувати активне формування й розкриття здібностей до іноземних мов, надавати можливість саморозкриття в нових, постійно змінних навчальних ситуаціях.

Реалізація педагогічної умови впровадження взаємопов'язаних комунікативного й компетентнісного підходів дозволяє об'єктивно оцінити ефективність процесу навчання щодо формування оптимальної мотивації учіння студентів-аграріїв та подолати суперечність між необхідністю підвищення ефективності процесу формування комунікативної підготовки студентів і відсутністю належної теоретичної і методологічної бази, яка сприяє ефективному вирішенню проблеми; потенційними комунікативними можливостями дисциплін профільюючого циклу й неможливістю їх реалізації у традиційних формах і методах навчання.

Таким чином, під час аналізу науково-методичної літератури, вивчення педагогічного досвіду підготовки майбутніх фахівців було обґрунтовано та розроблено педагогічні умови, спрямовані на активізацію процесу формування оптимальної мотивації учіння студентів-аграріїв у процесі вивчення іноземних мов. Висвітлені педагогічні умови мають розв'язати суперечності, які існують у системі вищої освіти з урахуванням можливостей фахової підготовки спеціалістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Богомаз С. П. Самоанализ как условие профессионального самоопределения учащихся на материале сельских школ БССР : автореф. дисс. на соискание ученой

степени канд. психол. Наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / С. П. Богомаз. – Минск, 1988. – 19 с.

3. Бойко А. М. Побудова науково-обґрунтованої моделі випускника як умова забезпечення багатоступеневої освіти у вищій педагогічній школі / А. М. Бойко // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку : Матеріали науково-практичної конференції. Ч. I. – К., 1996. – С. 43–46.

4. Болонський процес : Нормативно-правові документи / [укл. З. І. Тимошенко, І. Г. Оніщенко, А. М. Грехов, Ю. І. Палеха]. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 102 с.

5. Бутенко Ж. В. Коммуникативная компетенция : набор или модель / Ж. В. Бутенко // Формирование коммуникативной компетенции на русском языке. – М., 1994. – 212 с.

6. Варданын Ю. В. Становление и развитие профессиональной компетентности педагога и психолога / Ю. В. Варданын. – М., 1998. – 179 с.

7. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. В поисках практико-ориентированных образовательных концепций / Б. С. Гершунский. – М. : Совершенство, 1988. – 608 с.

8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 607 с.

9. Гребенюк О. С. Проблемы формирования мотивации учения и труда учащихся средних ПТУ : Дидактический аспект / О. С. Гребенюк / [под ред. М. М. Махмутова]. – М. : Педагогика, 1985. – 152 с.

10. Гумбольд В. фон. Язык и философия культуры / В. фон Гумбольд. – М. : Прогресс, 1985. – 451 с.

11. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

12. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта. – 2002. – 20–27 лютого.

13. Изаренков Д. И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д. И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – 1990. – № 4. – С. 54–60.

14. Кабардов М. К. Типы языковых и коммуникативных способностей и компетенций / М. К. Кабардов // Вопросы психологии. – 1996. – № 1. – С. 34–50.

15. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко]. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.

16. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина. – Л., 1985. – 32 с.

17. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.

18. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н.Ю. Шведовой. – 18-е изд. – М. : Русский язык, 1986. – 797 с.

19. Петровская Л. А. Компетентность в общении / Л. А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.

20. Пометун О. І. Розвиток компетентнісного підходу : стратегічні орієнтири сучасної школи / О. І. Пометун // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару. – Київ : Педагогічна думка, 2009. – С. 332–345.

21. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. – Х. : Вид. Група «Основа», 2005. – 96 с.

22. Рыжов В. В. Психологические основы коммуникативной подготовки : автореф. дисс. на соискание ученой степени д-ра психол. Наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / В. В. Рыжов. – Новосибирск, 1995. – 20 с.
23. Рыжов В. В. Психологические основы коммуникативной подготовки : дисс. ... д-ра психол. наук / В. В. Рыжов. – Н. Новгород, 1995. – 215 с.
24. Философский энциклопедический словарь / под. ред. А.Л. Грекуловой. – М. : Сов. энцикл., 1989. – 813 с.
25. Хомский Н. Язык и мышление / Н. Хомский. – М. : Прогресс, 1972. – 164 с.
26. Шишов С. Е. Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 318 с.
27. Bachman L. The Construct Validation of Some Components of Communicative Proficiency / L. Bachman. – TESOL Quarterly, 1982. – Vol. 16, № 3. – P. 449–465.
28. Chomsky N. Language and mind / N. Chomsky. – N.Y. : Harcourt, Brace and World, 1968. – 164 p.
29. Gardner R. C. Attitudes and Motivation in Second Language Learning / R. C. Gardner, W. E. Lambert. – Rowley, Mass, Newbury House, 1972. – 303 p.
30. Hilgard E. R. Theories of Learning / E. R. Hilgard, J. H. Bower. – Englewood cliffs. N.J. : Prentice Hall, 1975. – 698 p.
31. Howatt A. P. History of English Language Teaching / A. P. Howatt. – Oxford : Oxford University Press, 1984. – 394 p.

REFERENCES

1. Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky [Foundations of communicative linguistics]*. Kyiv: Vyd. Akademiia.
2. Bohomaz, S. P. (1988). *Samoanaliz kak usloviie professionalnogo samoopredeleniia uchashhikhsia na materiale selskikh shkol BSSR: [Introspection as a condition of professional self-determination of pupils on a material of rural schools of BSSR]*. (Abstract of the PhD thesis). Minsk. (In Russian).
3. Boiko, A. M. (1996). *Pobudova naukovo-obhruntovanoi modeli vypusknika yak umova zabezpechennia bahatostupenevoi osvity u vyshchii pedahohichnii shkoli [Construction of a science-based model of the graduate as a condition of providing a multi-stage education at the higher pedagogical school]*. *Higher education in Ukraine: reality, trends, prospectives. Collection of Conference Papers*, Kyiv, pp. 43–46. (In Ukrainian).
4. Tymoshenko Z. I., Onishchenko I. H., Hrehhov A. M., Palekha Yu. I. (Eds.) (2004). *Bolonskyi protses: Normatyvno-pravovi dokumenty [The Bologna Process: Legal documents]*. Kyiv: Vyd. Yevropeiskoho universytetu.
5. Butenko, Zh. V. (1994). *Kommunikativnaia kompetentsiia: nabor ili model [Communicative competence: a set or model]*. *Formirovanie kommunikativnoi kompetentsii na russkom yazyke [Formation of communicative competence in Russian]*. Moscow. (In Russian).
6. Vardanian, Ju. V. (1998). *Stanovleniie i razvitiie professionalnoi kompetentnosti pedahoha i psikhologa [Formation and development of the professional competence of the teacher and the psychologist]*. Moscow. (In Russian).
7. Hershunskii, B. S. (1988). *Filosofiiia obrazovaniia dlia XXI veka. V poiskakh praktiko-orientirovannykh obrazovatelnykh kontseptsii [Philosophy of Education for the XXI century. In search of practice-oriented educational concepts]*. Moscow: Sovershenstvo. (In Russian).
8. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kyiv: Lybid.
9. Hrebeniuk, O. S. (1985). *Problemy formirovaniia motivatsii ucheniia i truda uchashhikhsia srednikh PTU: Didakticheskii aspekt [Problems of formation of learning*

motivation and work of students in secondary vocational schools: didactic aspect]. Moscow: Pedagogika. (In Russian).

10. Humboldt, V. fon. (1985). *Yazyk i filosofiia kultury [Language and Philosophy of Culture]*. Moscow: Progress. (In Russian).

11. Nikolaieva, S. Y. (Ed.) (2003). *Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment]*. Kyiv: Lenvit.

12. *Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" (2002) [The Law of Ukraine "On Higher Education"]*. Osvita, February 20–27. (In Ukrainian).

13. Izarenkov, D. I. (1990). *Bazisnyie sostavliaiushchie kommunikativnoi kompetentsii i ikh formirovaniie na prodvnutom etape obucheniiia studentov-nefilolohov [The basic components of communicative competence and their formation at an advanced stage of students-non-philologists training]*. *Russkii yazyk za rubezhom*, 4, 54–60. (In Russian).

14. Kabardov, M. K. (1996). *Tipy yazykovykh i kommunikativnykh sposobnostei i kompetentsii [Types of language and communicative skills and competencies]*. *Voprosy psikhologii*, 1, 34–50. (In Russian).

15. Karpenko, L. A. (1985). *Kratkii psikhologicheskii slovar [Short psychological dictionary]*. Moscow: Politizdat. (In Russian).

16. Kuzmina, N. V. (1985). *Sposobnosti, odarennost, talant uchitelia [Teacher's skills, abilities and talent]*. Leningrad. (In Russian).

17. Ziazun, I. A. (Ed.) (2002). *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy [Continuing professional education: problems, searches, perspectives]*. Kyiv: Vipol.

18. Ozhegov, S. I. (1986). *Slovar russkoho yazyka [Russian dictionary]*. Vol. 18. Moscow: Russkii yazyk. (In Russian).

19. Petrovskaia, L. A. (1989). *Kompetentnost v obshchenii [Competence in communication]*. Moscow: Izd-vo MGU. (In Russian).

20. Pometun, O. I. (2005). *Rozvytok kompetentnisnogo pidkhodu: stratehichni oriientyry suchasnoi shkoly [Development of competence approach: strategic orientations of modern school]*. *Realizatsiia ievropeiskoho dosvidu kompetentnisnogo pidkhodu u vyshhii shkoli Ukrainy: materialy metodolohichnoho seminaru*. Kyiv: Pedagogichna dumka, pp. 332–345.

21. Rodyhina, I. V. (2005). *Kompetentnisno oriientovanyi pidkhid do navchannia [A competence-based approach to education]*. Kharkiv: Vyd. Hrupa "Osnova".

22. Ryzhov, V. V. (1995). *Psikhologicheskiiie osnovy kommunikativnoi podhotovki [Psychological foundations of communicative training]*. (Abstract of PhD thesis). Novosibirsk. (In Russian).

23. Ryzhov, V. V. (1995). *Psikhologicheskiiie osnovy kommunikativnoi podhotovki [Psychological foundations of communicative training]*. (PhD thesis). N. Novhorod. (In Russian).

24. Hrekulova, A. L. (Ed.). (1989). *Filosofskii entsiklopedicheskii slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary]*. Moscow: Sov. entsikl. (In Russian).

25. Khomskii, N. (1972). *Yazyk i myshleniie [Language and mind]*. Moscow: Prohress. (In Russian).

26. Shishov, S. E. (1999). *Monitorinh kachestva obrazovaniia v shkole [Monitoring of the quality in school education]*. Moscow: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii. (In Russian).

27. Bachman, L. (1982). The Construct Validation of Some Components of Communicative Proficiency. *TESOL Quarterly*, Vol. 16, no. 3, 449–465.

28. Chomsky, N. (1968). *Language and mind*. N.Y.: Harcourt, Brace and World.

29. Gardner, R. C., Lambert W. E. (1972). *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*. Rowley, Mass, Newbury House.

30. Hilgard, E. R. Bower, J. H. (1975). *Theories of Learning*. Englewood cliffs. N.J.: Prentice Hall.
31. Howatt, A. P. (1984). *History of English Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.

РЕЗЮМЕ

Ридель Татьяна, Тамаркина Ольга. Коммуникативная компетентность как одно из педагогических условий формирования оптимальной мотивации учения студентов аграрных университетов в процессе изучения иностранных языков.

В статье отмечается, что процесс формирования оптимальной мотивации учения студентов-аграриев достаточно сложный, динамичный и противоречивый. Он не протекает стихийно, а предполагает наличие определенных педагогических условий и грамотного, творческого педагогического руководства. Проанализирована совокупность педагогических условий, от которых зависит результативность процесса формирования оптимальной мотивации. Проанализированы подходы к толкованию понятий «компетенция» и «компетентность». Теоретически обоснованы некоторые педагогические условия, обеспечивающие успешность формирования у будущих специалистов оптимальной мотивации учения в процессе изучения иностранных языков, а именно реализация коммуникативного и компетентностного подходов к обучению.

Ключевые слова: педагогические условия, организация учебной деятельности студентов, оптимальная мотивация учения студентов-аграриев, компетенция, компетентность, структура коммуникативной компетенции, коммуникативные умения и навыки, профессиональная компетенция.

SUMMARY

Ridel Tetyana, Tamarkina Olha. Communicative competence as one of the pedagogical conditions for forming the Agrarian Universities students' motivation while learning foreign languages.

In the article some pedagogical conditions aimed at strengthening of the process of forming the motivation towards learning foreign languages by agrarian students are grounded and developed. Scientific and methodological literature on the subject has been analyzed. Pedagogical experience of the future specialists training has been studied.

Emphasized pedagogical conditions, namely the realization of communicative and competency approaches to learning should solve the contradictions that exist in the system of higher education in view of the possibility of professional training. The process of forming the motivation towards learning foreign languages by agrarian students is rather complicated, dynamic and controversial. It does not occur spontaneously, but requires certain pedagogical conditions and competent and creative pedagogical leadership.

Its effectiveness largely depends on the scope of the educational environment in which it occurs. Considering this relationship, the investigation is aimed at identification and theoretical justification of some pedagogical conditions that ensure the success of forming the motivation towards learning foreign languages by agrarian students, namely the realization of communicative and competency approaches to learning. Implementation of the pedagogical condition that ensures the availability of a stable positive motivation and the need to update the wealth of information solves the contradiction between the sufficient level of motivation development to master a foreign language and the insufficient level of communicative knowledge and skills development. Various forms of professional training allow modelling the

educational process, taking into account the psychological characteristics and aesthetic tastes stimulating cognitive interests and increasing motivation. Possibilities to deliver teaching materials using non-standard forms and methods allow maintaining a steady interest in forming the motivation towards learning foreign languages by students.

Implementation of a pedagogical condition to introduce the interrelated communicative and competence approaches allows to evaluate objectively the effectiveness of the learning process in the course of forming the motivation towards learning foreign languages by agrarian students and to solve the contradiction by the need to improve the efficiency of the process of students communicative training formation and by the lack of appropriate theoretical and methodological framework that facilitates the efficient solution of the problem; by potential communicative abilities of the major educational subjects and by the impossibility of their realization in traditional forms and methods of teaching.

Key words: *pedagogical conditions, organization of educational process, competence, competency, communicative approach, increase of motivation level, structure of communicative competence, communicative skills, professional competence.*

УДК 378.937

Ірина Рожелюк

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

ORCID ID 0000-0002-9292-0554

DOI 10.24139/2312-5993/2017.01/152-163

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬОГО МОНІТОРИНГУ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО МОНІТОРИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню концептуальних засад освітнього моніторингу як методологічної основи формування готовності майбутнього викладача іноземної мови до моніторингової діяльності. Сучасний статус учителя іноземної мови представлено в ролі організатора й менеджера іншомовної освіти, здатного до здійснення моніторингу якості власної педагогічної діяльності та адекватного виміру академічних досягнень учнів. З урахуванням провідних принципів, функцій і методів освітнього моніторингу, а також специфіки педагогічної діяльності, сформульовано авторське визначення готовності майбутнього викладача іноземної мови до моніторингової діяльності.

Ключові слова: *освітній моніторинг, принципи моніторингу, функції моніторингу, методи моніторингу, готовність до моніторингової діяльності, майбутній викладач іноземної мови, формування, іншомовна освіта.*

Постановка проблеми. Необхідність спеціальної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до здійснення функцій моніторингу якості власної професійно-педагогічної діяльності, а також виміру академічних досягнень учнів з опанування провідними видами іншомовної мовленнєвої діяльності, зумовлена, передусім, чинниками європейської освітньої інтеграції, що суттєво впливають на якість вітчизняної системи шкільної іншомовної освіти [4]. Серед них, передусім, такі: